

Hvem snubler i starten?

Kari Skrede

Dagens unge venter ofte lenge med å stifte egen familie og få seg fulle lønnsinntekter. Men det betyr ikke at hele generasjonen står i fare for å sakke akterut eller bli marginalisert, vi ser snarere en utsettelse. Noen grupper ser imidlertid ut til å ha falt utenfor på mer permanent basis: Særlig utsatte er de som skiller seg i ung alder og har dårlig utdanning.

Det er to sentrale overgangsprosesser i ungdomsfasen: For det første skjer det en økonomisk endring: Gjennom valg av utdanning og etablering på arbeidsmarkedet legger de unge grunnlaget for økonomisk selvstendighet og egenforsørgelse. De unge skifter også familietilknytning: Ungdomsfasen er for de fleste perioden der de løsriver seg fra sin opprinnelige familie, velger partner og etablerer seg med

egen familie gjennom samboerskap/ekteskap, for til slutt å danne en ny familie med dem selv som ansvarlige foreldre. I ungdomsårene skjer valg og tilpasninger som setter viktige rammer for levekårsutviklingen, både i ungdomsfasen og for det senere livsløpet.

Ungdomstiden varer lenger

Lengre utdanningsperiode og utsettelse med å etablere familie har

gjort at ungdomsfasen er blitt lengre for de fleste. I et langsiktig tidsperspektiv er det først og fremst mønsteret for å etablere ny familie som har endret seg radikalt for dagens ungdomsgenerasjoner, sammenliknet med ungdomsgenerasjonene som vokste opp tidligere i etterkrigstida. I hele etterkrigstida

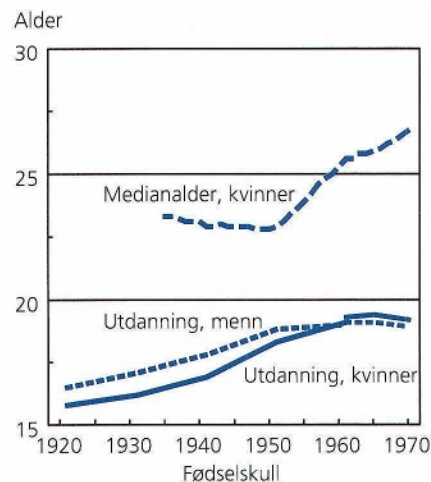
Ramme 1. Levekår i støpeskjeen, data og metode

Prosjektet "Levekår i støpeskjeen" analyserer utviklingen av levekår og rammebetingelser i perioden 1990-1995 for fødselskullene 1961-1975. Prosjektet er støttet av Norges forskningsråd (Kultur og samfunn) under forskningsprogrammet "Barn, ungdom og familie". Prosjektet har valgt en bred generasjons- og alderstilnærming til ungdomsfasen. Tradisjonelt har det vært vanlig å betrakte ungdomsfasen som avsluttet ved 25-årsalder, men med dagens utsatte etableringsprosesser gir en slik aldersavgrensning begrenset innsyn i varigheten av prosessene og omfanget av endringene.

Den sentrale datakilden for prosjektet er opplysninger om inntekt og familiestatus fra Likningsregisteret 1990 og Inntektsregisteret 1993 og 1995, med tilkoblede opplysninger om utdanningsnivå og diverse offentlige overføringer og stønader. Styrken i dette prosjektet er omfanget av den deskriptive kartleggingen - at vi har tilgang til registerdata der vi har med *samtlig* bosatte i landet i de fødselskullene vi undersøker. Vi har dessuten data fra flere år (1990, 1993 og 1995), slik at vi kan følge utviklingen innen de enkelte fødselskullene med alder.

De yngste fødselskullene følger vi f.o.m. 18-årsalder, som er den formelle overgangen til voksen status som myndig og juridisk selvforsørgende, ved at foreldrenes forsørgelsesplikt faller bort. De eldste fødselskullene blir fulgt fra slutten av 20-årene inn i de tidlige 30-årene (29-34-årsalder for 1961-kullet). På de fleste alderstrinnene har vi også mulighet til å se på endringer over tid, ved at vi kan sammenlikne eldre og yngre fødselskohorter på sammenliknbare alderstrinn.

Figur 1: Medianalder for kvinner ved første fødsel for fødselskullene 1935-1970, og anslag for gjennomsnittlig varighet av utdanning for menn og kvinner for utvalgte fødselskull¹

¹ Begrepene medianalder og varighet av utdanning er forklart i ramme 2

Kilde: Lappegård 1998, Folke- og bolig telling 1990 og Inntektsregisteret 1995 (for årskullene 1961-1970)

har stadig flere utdannet seg stadig lenger. I de ungdomskullene som vokste opp i den tidlige etterkrigstida, skjedde dette parallelt med en stadig synkende giftermålsalder og synkende alder ved første barnefødsel. Fødselskullene fra perioden 1920 til 1950 er kjennetegnet av stadig kortere og tidsmessig mer sammenpresset ungdomsfase. Fødselskullene fra det tidlige 1950-tallet snudde imidlertid utviklingen med de stadig tidligere førstefødsle-ene som kjennetegnet etableringsmønstrer i fødselskullene fra 1930- og 1940-tallet. Vi fikk et "girskifte" i familieetableringsmønstrer, samtidig som økningen i utdanningsperioden fortsatte for fullt i de yngre fødselskullene. Figur 1 illustrerer de markerte endringene i omfanget av utdanning og i fødselsmønstrer.

1990-tallet: Flere i utdanning...

Den markerte økningen i omfanget av utdanning gjenspeiler de utvidete mulighetene til valg av utdanning og yrke som har blitt dagens ungdomsgenerasjoner til del. Utviklingen mot økt likestilling mellom kjønnene er en sentral del av dette bildet. Mens unge menn tok mer

utdanning enn unge kvinner for et par tiår tilbake, er det i dag de unge kvinnene som tar mest utdanning. Den økte varigheten av utdanning medfører imidlertid at den økonomiske selvforsørgelsen kommer senere. Utdanningen holder de unge fast i et sårbart økonomisk avhengighetsforhold mye lenger enn hva som var vanlig i dagens foreldregenerasjoner.

Samtidig bidrar det økte omfanget av utdanning også til endrete rammebetingelser innad i årskullene. Gruppen med liten eller ingen utdanning utover grunnskolen blir en mindretallsgruppe i forhold til situasjonen i 1970- og 1980-årene, hvor det var langt flere av de unge som nøyde seg med kort utdanning. I tidligere generasjoner bidro utdanning til å styrke mulighetene på arbeidsmarkedet på lengre sikt, men det eksisterte i større grad et arbeidsmarked også for gruppen med lav utdanning. Dette ga den enkelte valget mellom å satse på fortsatt utdanning eller å gå ut i lønnet arbeid på et tidlig stadium av livsløpet.

...og svekket arbeidsmarked

Valgmulighetene for ungdomsgenerasjonene på det tidlige 1990-tallet ble forverret av konjunktorene. Den stigende og vedvarende høye arbeidsledigheten i perioden 1987-1993 rammet unge arbeidssøkere særlig hardt. I denne perioden ble også konkurransen om utdanningsplassene ytterligere skjerpet, og det var en økende oppmerksomhet om usikre trekk ved framtidens arbeidsmarked og om det økonomiske grunnlaget for velferdsstaten og velferdsordningene i årene framover. Usikkerhet om framtida bidrar også til å forsterke inntrykket av forverring i levekårene. Ungdomsgenerasjonene i første halvdel av 1990-tallet møtte tøffere rammebetingelser og skjerpet konkurranse både om utdanningsplasser og om arbeidsplasser. Begreper som "oppvaskgenerasjonen" og "tapergenerasjonen" var flittige gjengangere i samfunnsdebatten.

Lave inntekter og lange utdanningsløp er ikke uten videre det samme som forverring av levekår og dårlige framtidsutsikter i et lengre perspektiv. Dagens ungdomsgenerasjoner er også kjennetegnet av større ressurser enn foregående ungdomsgenerasjoner og bedre valgmuligheter på flere områder. De har som barn vokst opp med høyere materiell levestandard enn tidligere ungdomsgenerasjoner. Deres foreldregenerasjon er mer velstående enn hva besteforeldrene var på tilsvarende alderstrinn (se Skredes artikkel i forrige nummer av Samfunnsspeilet). Mer velstående foreldregenerasjoner og jevnt over små søskenkull har gitt dagens ungdomsgenerasjoner bedre potensiale for økonomisk ryggdekning i familien enn tidligere ungdomsgenerasjoner. Ikke minst har endrete holdninger til likestilling, yrke og familieansvar gitt unge kvinner av i dag et større

Ramme 2.

Medianalder ved første barns fødsel er her beregnet direkte fra registermateriale for fødselskohortene f.o.m. 1935. Med medianalder mener vi her det alderstidspunktet der halvdelen av et årskull kvinner har fått sitt første barn. Vi har ikke helt sammenliknbare beregninger for medianalder ved første barnefødsel for eldre fødselskohorter av kvinner, men vi vet fra andre analyser av befolkningsstatistiske data at alder ved første barns fødsel var jevnt fallende også for de eldre fødselskohortene fra 1920-tallet fram til 1935.

Den gjennomsnittlige varigheten av utdanning er i figur 1 anslått på grunnlag av fordelingene etter høyeste oppnådde utdanning i Folke- og bolig telling 1990 (fødselskohortene 1921-1961). For de yngste årskullene (1961, 1965 og 1970) har vi brukt 1995-tall fra Utdanningsregisteret (høyeste oppnådde utdanning pr. 1.10.1995). Da var imidlertid en god del i de yngste fødselskullene fortsatt under utdanning. Vi må derfor regne med at anslagene for gjennomsnittlig utdanning i disse fødselskullene vil være økt ytterligere om det gjøres tilsvarende beregninger seinere i livsløpet, slik vi i figur 1 ser at den gjennomsnittlige varigheten har økt for 1961-kullet fra 1990 til 1995. For å få et aldersjustert mål for varigheten av utdanning, har vi inkludert varigheten av obligatorisk skolegang (grunnskole, eventuelt folkeskole) i varigheten, og i figuren dessuten gitt alle et tillegg på sju år for å få med perioden fram til skolestart.

register av valgmuligheter enn medsøstre i tidligere ungdomsgenerasjoner.

Når slutter ungdomsfasen?

Det er grunn til å anta at bedringen av materielle levekår har vært en viktig drivkraft bak de omfattende endringene som har skjedd i hvor lenge ungdomsfasen varer. Økt varighet av utdanning og utsettelse av familieetableringen har ført til at gjennomsnittslengden av livsløpets ungdomsfase strekker seg over flere år enn for ungdomsgenerasjoner tidligere i etterkrigstida. De langvarige etableringsprosessene har gjort begrepet *ungdomsfase* mindre entydig. Det er blitt vanskeligere å avgrense ungdomsfasen aldersmessig i økonomisk og i demografisk forstand.

De omfattende endringene som har skjedd i livsløpsmønsteret i dagens ungdomskull, har medført en forlenget ungdomstid, men den har også gitt samfunnet mange flere ungdommer. Når ungdomsfasen varer lenger, er det også flere aldersstrinn som kan regnes med i ungdomsbefolkningen i sosial og demografisk forstand. Samtidig er det blitt større variasjon mellom unge innen de enkelte aldersgruppene, de utsatte etableringsprosessene gjelder mange, men ikke alle innen dagens ungdomsgenerasjoner.

Utdanning og familieetablering - samspill mellom overgangsprosser

Medianalderen ved første barns fødsel har vært jevnt økende siden tidlig på 1970 tallet (jf. figur 1). Andel av et årskull kvinner som fortsatt var barnløse når de fylte 30 år har også vært jevnt økende. I fødselskullet fra 1965 var nesten 30 prosent av kvinnene barnløse når de fylte 30 år (Lappegård 1998). Det har også vært en markert utset-

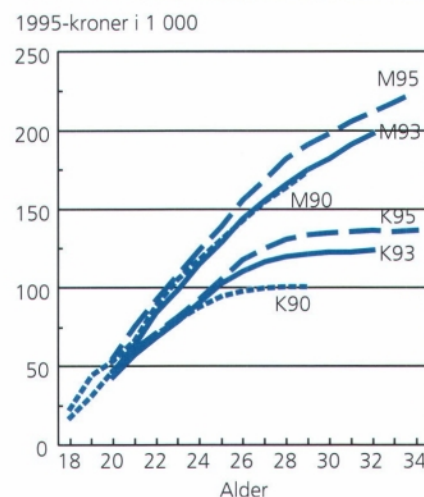
telse av giftermål, men her vet vi fra andre undersøkelser at en økende del av familieetableringen skjer i form av samboerskap. Samboerskapet er i økende grad rammen også for barnefødsler og oppfostring av barn. Andelen barn født av ikke-gifte foreldre har vært jevnt økende siden 1950-årene. I 1998 ble nesten halvparten av barna født utenfor ekteskap. Data fra Medisinsk fødselsregister tyder imidlertid på at hovedtyngden av barna født utenfor ekteskap hadde samboende foreldre når de ble født. Andelen mødre som oppga at de var enslige (ikke-samboende ved fødselen), har vært relativt stabil omkring 10 prosent siden midten av 1980-tallet (Noack 1996).

Selv om familieetableringen for stadig flere skjer i form av samboerskap og fødslene stadig utsettes, er det fortsatt en del unge kvinner og menn som gifter seg tidlig, og det er fortsatt en del kvinner som får barn tidlig i livsløpet. Dette bidrar til økende aldersspredning i mønsteret for når man etablerer familie innen dagens ungdomsgenerasjoner. Det er fortsatt en klar sammenheng mellom utdanningsbakgrunn og familieetablering. Tidlige barnefødsler og tidlige ekteskap er mest vanlig blant unge med liten eller ingen utdanning utover grunnskolen. Utsettelse av barnefødslene er mest vanlig blant kvinner med lang utdanning og kvinner under utdanning.

Utsatt selvforsørgelse...

Figur 2 viser gjennomsnittsinntektene (i løpende kroner) etter alder og kjønn i 1990, 1993 og 1995. De yngste kullene har svært lave gjennomsnittsinntekter både i 1990, 1993 og 1995. Figurene viser også at det for mennenes vedkommende har vært bortimot stabile gjennomsnittsinntekter i løpende kroner fra

Figur 2: Gjennomsnittlig inntekt (toppskattgrunnlaget) i løpende kroner, etter kjønn og alder. 1990, 1993 og 1995. 1995-kroner

Kilde: Ligningsregisteret 1990, Inntektsregistre 1993 og 1995

1990 til 1993, særlig på de yngste aldersstrinnene. Omregnet til faste kroner innebærer dette en reell tilbakegang i gjennomsnittsinntekten etter alder fra 1990-1993. Omregningen til faste kroner viser at det for mennenes vedkommende også var en nedgang i gjennomsnittsinntekten fra 1990 til 1995, selv om det isolert sett var en liten økning fra 1993 til 1995. Utviklingen over tid er mer positiv for kvinnene, der gjennomsnittsinntekten i faste kroner stort sett har økt fra 1990, både til 1993 og 1995. Det er imidlertid betydelige forskjeller mellom kvinners og menns inntektsnivå, særlig i fødselskullene som har passert 25 år.

I aldersfasene fram til 25-årsalder er det en liten andel av årskullene som har så høy inntekt at de kan regnes som selvforsørgende på grunnlag av inntekten, og en betydelig andel av årskullene har svært lave arbeidsinntekter. Det er grunn

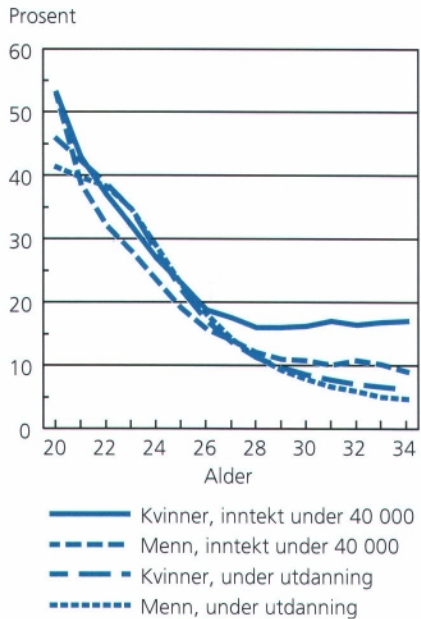
Ramme 3. Inntektsmål

I prosjektet har vi brukt *toppskattgrunnlaget* som inntektsmål. Det er et mer begrenset inntektsmål enn *samlet inntekt* som brukes i Inntekts- og formuesundersøkelsene. Toppskattgrunnlaget omfatter *arbeidsinntekter* (lønn og næringsinntekt) med tillegg av *skattepliktige trygder og pensjoner*. Det gir et inntektsbegrep som fanger opp tilknytningen til arbeidsmarkedet, samtidig som vi får med trygdeoverføringer som skal erstatte arbeidsinntekt. De viktigste trygdeytelsene i disse aldersgruppene er overgangsstonad og uførepensjon. Arbeidsledighetstrygd (dagpenger) og sykepen-ger er inkludert direkte i arbeidsinntekten slik den beregnes ved skattelikningene. Registermaterialet gir oss imidlertid mulighet til å se nærmere også på omfanget av utvalgte overføringer/stonader og betydningen av disse overføringene for samlet toppskattgrunnlag.

til å regne med at det vanskelige arbeidsmarkedet på det tidlige 1990-tallet har en del å si for den negative utviklingen fra 1990 til 1993. Men i aldersfasene før 25-årsalder er det også en stor andel av årskullene som er under utdan-ning, og en stor andel av lavinn-tektsgruppen utgjøres av unge som fortsatt er under utdanning. Eksem-pelvis var nesten 40 prosent av

22-åringene i 1973-kullet registrert med et toppskattgrunnlag (tilsvarer arbeidsinntekt med tillegg av ev. skattepliktige trygdeytelser) i 1995 på 40 000 kroner eller lavere. Over halvparten av denne gruppen (om lag 55 prosent av begge kjønn) be-sto av unge som fortsatt var under utdanning. Figur 3 viser andelene i utdanning og andelene med inntekt under 40 000 kroner i de enkelte årskullene i 1995.

Figur 3: Andel av årskullet med inntekt (toppskattgrunnlaget) under 40 000 kroner, etter alder og kjønn og andel fortsatt under utdanning. 1995

...men sjelden varig inntekts-nedgang

Det store flertallet i ungdomsgene-rasjonene klarer seg rimelig godt økonomisk etter hvert som de blir ferdig med utdanningen og etable-rer seg på arbeidsmarkedet. Det dreier seg i stor grad om en *utsatt selvforsørgelse* og ikke om en *varig inntektsnedgang*. Med økende alder øker gjennomsnittsinntekten raskt. Det er riktignok fortsatt markerte inntektsforskjeller mellom menn og kvinner, men disse forskjellene er mindre enn hva de var i foregående generasjoner. Allerede ved 27-års-alder i 1993 var det gjennomsnittli-ge inntektsnivået i 1966-årskullet for begge kjønn på nivå med gjen-nomsnittsinntektene for mannlige og kvinnelige industriarbeidere. Den tiendeparten av 27-åringene som tjente best, hadde relativt høye inntekter (Skrede og Ryen 1996). Denne utviklingen forsterkes ytterli-gere for de eldre årskullene i perio-

den fra 1993 til 1995, parallelt med at situasjonen i arbeidsmarkedet ble forbedret.

Vi har også gjennomført inntekts-sammenlikninger i forhold til situa-sjonen for jevnaldrende unge på det tidlige 1970- og 1980-tallet. Sam-menlikningene er gjennomført på grunnlag av data fra Familie- og yr-kesundersøkelsen 1988 for fødsels-kohortene 1945 og 1960 (Skrede og Ryen 1996). Resultatene viser at ungdomsgenerasjonenes materielle levekår er sammensatte. Det er en klar utsettelse av selvforsørgelsen i dagens ungdomsgenerasjoner, sam-menliknet med situasjonen for unge i tilsvarende aldersgrupper på det tidlige 1980-tallet. Men i et lengre tidsperspektiv med sammenlikning til situasjonen for 1945-kohorten tidlig på 1970-tallet blir bildet et annet. Gjennomsnittsinntektene for dagens ungdomsgenerasjoner er høyere i faste kroner enn gjennom-snittsinntektene for 1945-kohorten tidlig på 1970-tallet. Særlig stor er kontrasten for kvinnes vedkom-mende.

I faresonen: Tidligere gifte med kort utdanning

På gjennomsnittsnivå er den lang-siktige inntektsutviklingen minst like god som for tidligere genera-sjoner. Men utviklingen tyder på at forskjellene innen dagens ungdoms-generasjoner er større enn de var for foregående generasjoner. Det er blitt større forskjeller mellom eldre og yngre ungdommer, og innen de eldre årskullene ser vi også kontu-rene av et mer permanent lavinn-tektsproblem. Det vanskelige ar-beidsmarkedet på det tidlige 1990-tallet bidro etter alt å dømme også til at mange unge hadde lav inn-tekst. Datamaterialet bekrefter at unge med kort utdanning var bety-delig mer utsatte for å havne i lav-inntektsgruppen enn unge med

Kilde: Inntektsregisteret 1995

lang utdanning. Resten av lavinntektsgruppen besto for en stor del av unge med kort utdanning, det vil si videregående skolenivå eller lavere. Fordelingen viser imidlertid at det er ulik risiko for lav inntekt etter sivilstand innen gruppen med kort utdanning. Skilte og separerte er sterkt overrepresentert i lavinntektsgruppen, både for kvinner og for menn.

Figur 3 viser at andelen med særlig lav inntekt synker raskt for de yngre årskullene fram til 27-årsalder, mer for menn enn for kvinner. I 1995 hadde 17,5 prosent av de 27-årige kvinnene i 1968-kullet en inntekt på 40 000 eller lavere, mot 14 prosent for de jevnaldrende mennene. Det er små endringer i dette nivået for de eldre årskullene. For kvinnes vedkommende var andelen med inntekt under 40 000 kroner i 1995 stabil rundt 16-17 prosent i alle de eldre årskullene (opp til 34-åringene i 1961-kullet). For mennenes vedkommende går andelen ytterligere ned til om lag 11 prosent blant 29-åringene, og stabiliserer seg deretter rundt 10-11 prosent i alle de eldre årskullene. Dette viser at det er en betydelig gruppe av de eldre ungdommene som fortsetter å ha lave inntekter også etter at de har passert 30. Andelen er såvidt stabile etter alder, at det kan tyde på at vi her ser konturene av en mer permanent inntektsmarginalisering på stabilt lavt nivå.

Den innbyrdes fordelingen etter utdanning og sivilstand innen gruppen med særlig lav inntekt tyder imidlertid på betydelig stabilitet fra årskull til årskull med hensyn til hvilke grupper som er særlig utsatt for varig lav inntekt. For mennenes vedkommende er det en sterk overrepresentasjon av tidligere gifte menn med kort utdanning i lavinn-

tektsgruppen. I tillegg er ugifte menn med kort utdanning og menn som fortsatt er under utdanning, også noe overrepresentert i lavinntektsgruppen, men i langt mindre grad enn de tidligere gifte. For kvinnes vedkommende er det også de samme kombinasjonene av utdanning og sivilstand som er overrepresentert i lavinntektsgruppen sammenliknet med årskullet som helhet. Blant kvinnene utgjør imidlertid også gifte kvinner med kort utdanning en betydelig andel av lavinntektsgruppen, og betydelig større enn i andelen av årskullene som helhet. Den høye andelen av gifte kvinner med kort utdanning som har lav inntekt, er den viktigste årsaken til at lavinntektsandelen generelt er høyere for kvinner enn for menn.

Figur 4 A - C summerer opp disse forskjellene gjennom en "risikoindeks" for å tilhøre gruppen med inntekt under 40 000 kroner i inntekt (toppskattgrunnlag) etter sivilstand, alder, kjønn og utdanningsgruppe. Verdier over 100 viser at det er en relativt større andel av utdannings-/sivilstandsgruppen i andelen av fødselskohorten som har inntekt under 40 000 kroner enn det er i fødselskohorten som helhet, mens verdier under 100 viser at det er relativt færre av gruppen i lavinntektsgruppen enn i fødselskohorten som helhet. Det går fram at sjansen for å havne i lavinntektsgruppen generelt er svært lav for de som har lang utdanning. Dette gjelder uavhengig av kjønn og sivilstand. Risikoen er også lav for gifte menn med lav utdanning, mens kvinner med lav utdanning og kvinner og menn under utdanning generelt har høyere risiko, uansett sivilstandsgruppe. Aller høyest risikoindeks har tidligere gifte menn med lav utdanning. I aldersgruppene over 25 år er det om lag fire

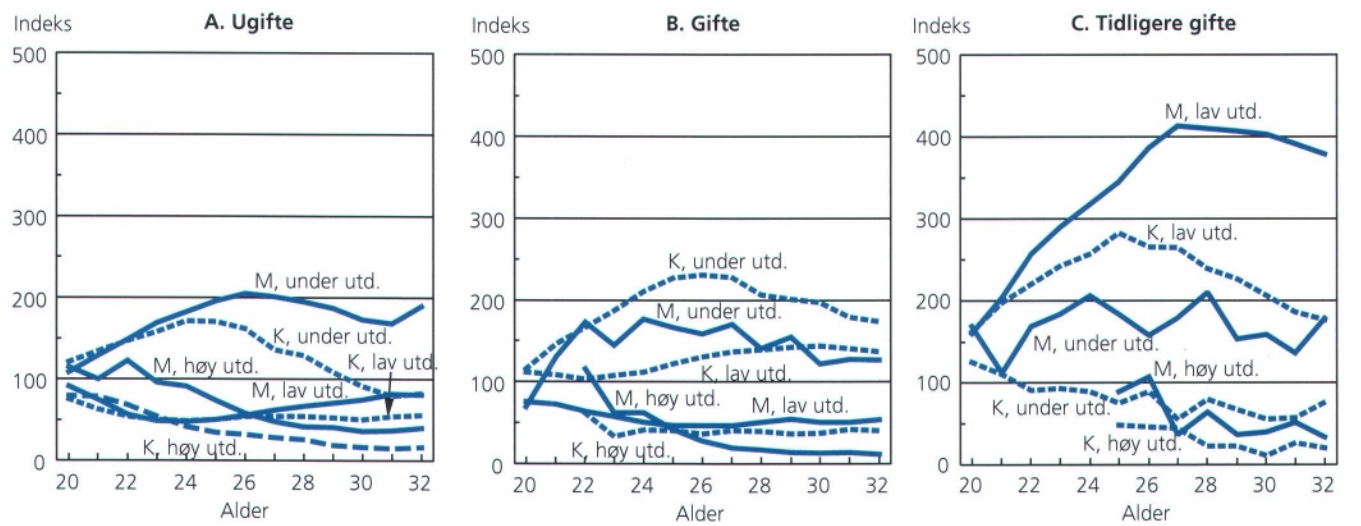
ganger så mange fra denne sivilstands-/utdanningsgruppen i lavinntektsgruppen som i fødselskohorten som helhet.

Ungdom mottar ofte offentlige overføringer og stønader

Den utsatte selvforsørgelsen har skapt større økonomisk avhengighet av andre forsørgelseskilder, både offentlige og private. Vi har opplysninger om bl.a. stipend fra Statens lånekasse for utdanning, sosialhjelp, dagpenger under arbeidsledighet og ytelser fra folketrygden. I 1993 utgjorde overføringene til de tre første av disse stønadene samlet nesten 9 milliarder kroner for de aktuelle fødselskullene (18-32 år i 1993). Tyngdefordelingen mellom de ulike stønadsordningene bærer bud om et problematisk arbeidsmarked: Vel 5 milliarder kroner ble utbetalt som dagpenger under arbeidsledighet/arbeidsmarkedtiltak, 1,7 milliarder som sosialhjelp, mens stipendandelen totalt sett utgjorde 2 milliarder. I tillegg kom ytelsene fra folketrygden, til sammen 4,3 milliarder kroner for de aktuelle fødselskullene.

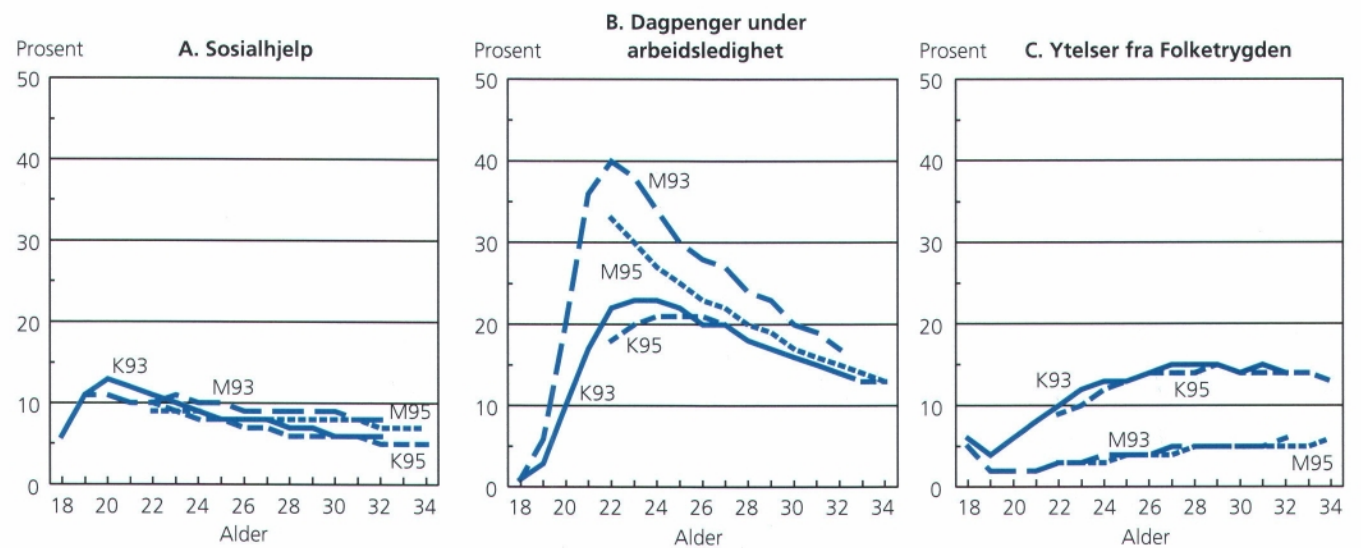
Kjønnsforskjellene reflekteres i figuren 5 A - C hvor vi ser vi nærmere på andelen av årskullene (gruppert etter faste alderstrinn) som mottok henholdsvis a) sosialhjelp, b) dagpenger under arbeidsledighet og c) ytelser fra folketrygden 1993 og 1995. Kjønnsforskjellene er særlig markerte for arbeidsledighetstrygden og for ytelsene fra folketrygden. Overgangsstønden for enslig forsørger er den viktigste årsaken til at kvinnene ligger markert høyere med hensyn til ytelser fra folketrygden. Mens en viktig årsak til at mennene har et markert høyere nivå for mottak av dagpenger, nok er at menn i gjennomsnitt har bedre rettigheter til dagpenger enn kvinner. Retten til dagpenger ved

Figur 4: Relative forholdstall for andel med inntekt under 40 000 kroner i 1993 i forhold til årskullet som helhet, etter kjønn, utdanningsnivå, alder og sivilstand a) ugifte, b) gifte og c) tidligere gifte

Kilde: Inntektsregisteret 1993

Figur 5: Andel som mottok a) sosialhjelp, b) dagpenger under arbeidsledighet og c) utvalgte ytelser fra folketrygden, etter alder og kjønn. 1993 og 1995

Kilde: Inntektsregistrene 1993 og 1995

arbeidsledighet etter avtjent verneplikt har stor betydning her. Det ser vi av de høye andelen unge menn i 21-22-årsalder som mottok dagpen-

ger både i 1993 og 1995. Forskjellene mellom kjønnene i de andre aldersgruppene tyder imidlertid på at unge menn trolig i noe større ut-

strekning enn unge kvinner, hadde problemer på arbeidsmarkedet i denne perioden. Det er rimelig å anta at yrkesstrukturen også har

betydning her, ved at typiske kvinneyrker var noe mindre utsatt for ledighet enn typiske mannsyrker.

I gruppen tidligere gifte kvinner under utdanning er det en meget høy andel kvinner som mottar ytelser fra folketrygden. Andelen er også høy blant ugifte og tidligere gifte kvinner med lav utdanning i alle aldersgruppene, og blant ugifte kvinner under utdanning i de litt eldre aldersgruppene rundt 30-årsalderen. Vi vet fra andre analyser at det var et høyt innslag av disse gruppene blant mottakere av overgangsstønad for enslige forsørgere tidlig på 1990-tallet (Kjeldstad 1998). I noen av gruppene var mottaket av overgangsstønad relativt kortvarig og knyttet til en utdanningssituasjon, mens andre var mottakere over et lengre tidsrom. Mest markert var dette for de som ble enslige forsørgere i ung alder med kort utdanning og relativt lite arbeidsmarkedserfaring.

Levekårsforskjeller i et generasjonsperspektiv

Det er ikke dekkende å beskrive dagens ungdomsgenerasjoner som tapere, men ungdomsfasen er blitt lengre og det tar lengre tid før de unge blir selvforsørgende. Dette skaper større økonomisk avhengighet av andre forsørgelseskilder, både private og offentlige. Unge med lave inntekter utgjør imidlertid en sammensatt gruppe. Den viktigste årsaken til de lave inntektene er at mange flere enn tidligere tar lang utdanning. I et langsiktig tidsperspektiv er dagens ungdomsgenerasjon en privilegert generasjon. De har ryggdekning i en foreldregenerasjon som er bedre økonomisk stilt enn tidligere foreldregenerasjoner. Målt i faste kroner har også dagens ungdomsgenerasjoner i gjennomsnitt mer å rutte med enn hva deres foreldregenerasjoner hadde på til-

svarende alderstrinn, trass i at langt færre da tok lang utdanning.

Det svake arbeidsmarkedet tidlig på 1990-tallet bidro til å svekke det gjennomsnittlige inntektsnivået i de yngste ungdomsgenerasjonene. Inntektsfordelingene fra de ulike alderstrinnene viser imidlertid at andelen med lave inntekter reduseres raskt i de eldre ungdomskullene. Vurdert ut fra inntektsfordelingene for de eldste årskullene er det foreløpig svært lite som tyder på at det skjer en marginalisering av ungdomsgenerasjonene som helhet, sammenliknet med eldre generasjoner. Tvert imot tyder fordelingene snarere på at økende ulikhet med alder innen dagens ungdomskull er en mer sannsynlig utvikling. Med økende alder ser vi konturene av et mer permanent lavinntektsproblem innen de eldre ungdomsgenerasjonene, der et komplekst samspill mellom lav utdanning, arbeidsmarkedsproblemer og vanskelig familiesituasjon ser ut til påvirke utsattheten for varige problemer.

Litteratur

Kjeldstad, Randi (1998): *Enslige forsørgere: Forsørgelse og levekår før og etter overgang til en ny livsfase*, Samfunnsøkonomiske studier 100, Statistisk sentralbyrå.

Lappegård, Trude (1998): Større ulikheter i barnetall, *Samfunnsspeilet* 1998, 5, Statistisk sentralbyrå.

Noack, Turid (1996): "Familieutvikling i demografisk perspektiv", i Brandt, B. og K. Moxnes (red): *Familie for tiden. Stabilitet og endring*, Oslo: Tano-Aschehoug, 1996, 11-29.

Skrede, Kari og Mette Ryen (1996): Forverringen av ungdomsgenerasjonenes levekår: Myte eller fakta? *Samfunnsspeilet* 1996, 3, Statistisk sentralbyrå.

Kari Skrede

(kari.skrede@ssb.no) er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning.